LATVIJAS REPUBLIKAS SATVERSMES TIESA

LĒMUMS
PAR TIESVEDĪBAS IZBEIGŠANU
LIETĀ Nr. 2018-13-03

Rīgā *2019. gada 18. aprīlī*

Satversmes tiesa šādā sastāvā: tiesas sēdes priekšsēdētāja Ineta Ziemele, tiesneši Sanita Osipova, Aldis Laviņš, Gunārs Kusiņš, Daiga Rezevska, Jānis Neimanis un Artūrs Kučs,

pēc Ivara Sergeta pieteikuma,

pamatojoties uz Latvijas Republikas Satversmes 85. pantu un Satversmes tiesas likuma 16. panta 3. punktu, 17. panta pirmās daļas 11. punktu, 19.[2] un 28.[1] pantu,

rakstveida procesā 2019. gada 19. marta tiesas sēdē izskatīja lietu

"Par Ministru kabineta 1998. gada 21. aprīļa noteikumu Nr. 139 "Noteikumi par Latvijas būvnormatīvu LBN 205-97 "Mūra un stiegrota mūra konstrukciju projektēšanas normas"" 4. un 5. punkta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 90. pantam".

Satversmes tiesa konstatēja:

1. Ministru kabineta 1998. gada 21. aprīļa noteikumu Nr. 139 "Noteikumi par Latvijas būvnormatīvu LBN 205-97 "Mūra un stiegrota mūra konstrukciju projektēšanas normas"" (turpmāk – Noteikumi Nr. 139) 4. punkts noteica, ka līdz Latvijas būvnormatīva LBN 004 "Slodzes un iedarbības. Projektēšanas

pamatprincipi" apstiprināšanai slodžu un iedarbību lielumi, drošuma un slodžu kombināciju koeficienti jāpieņem atbilstoši SNiP 2.01.07-85 prasībām. Savukārt 5. punkts noteica, ka līdz Latvijas būvnormatīva LBN 204 "Tērauda konstrukciju projektēšanas normas" apstiprināšanai metāla ieliekamo detaļu aprēķini jāveic saskaņā ar SNiP II-23-81* "Tērauda konstrukcijas. Projektēšanas normas".

Noteikumi Nr. 139, tai skaitā arī minētās normas, zaudēja spēku 2015. gada 1. jūnijā, stājoties spēkā Ministru kabineta 2015. gada 26. maija noteikumiem Nr. 248 "Noteikumi par Latvijas būvnormatīvu LBN 205-15 "Mūra būvkonstrukciju projektēšana"" (turpmāk – Noteikumi Nr. 248).

2. Pieteikuma iesniedzējs – Ivars Sergets (turpmāk – Pieteikuma iesniedzējs) – norāda, ka ar Latvijas Būvinženieru savienības speciālistu sertificēšanas institūcijas rīkojumu nolemts anulēt viņa būvprakses sertifikātu ēku konstrukciju projektēšanā, jo Pieteikuma iesniedzējs pārkāpis ar būvniecību saistītos normatīvos aktus, tostarp arī Noteikumu Nr. 139 4. un 5. punktā (turpmāk – apstrīdētās normas) minētos SNiP 2.01.07-85 un SNiP II-23-81* (turpmāk – SNiP).

Pieteikuma iesniedzējs uzskata, ka minētie normatīvie akti nav spēkā. Atbilstoši likuma "Par Latvijas PSR normatīvo aktu piemērošanas izbeigšanu" 2. pantam Ministru kabinets nosakot kārtību, kādā spēku zaudē Latvijas PSR Ministru padomes lēmumi, ministriju pavēles un instrukcijas, kā arī citu valsts pārvaldes institūciju akti, kuriem ir normatīvs raksturs. Savukārt saskaņā ar Ministru kabineta 1999. gada 23. marta noteikumu Nr. 120 "Kārtība, kādā izbeidzama Latvijas PSR normatīvo aktu piemērošana" (turpmāk – Noteikumi Nr. 120) 2. punktu ar 2000. gada 1. janvāri Latvijas Republikā neesot piemērojami tie normatīva rakstura akti, ko izdevušas Latvijas PSR valsts pārvaldes institūcijas, proti, Latvijas PSR Ministru padomes lēmumi, instrukcijas un rīkojumi; Latvijas PSR ministriju un resoru instrukcijas, nolikumi, metodiskie norādījumi un citi akti, kas apstiprināti ar attiecīgā ministra vai resora vadītāja pavēli vai rīkojumu; citu Latvijas PSR valsts pārvaldes institūciju izdotie akti. Atbilstoši Noteikumu Nr. 120 3. punktam Latvijas PSR standarti, darba aizsardzības normatīvi,

būvnormatīvi un citi normatīvtehniskie akti bijuši izskatāmi likumos noteiktajās institūcijās un turpmāk piemērojamo Latvijas PSR aktu saraksti līdz 1999. gada 31. decembrim publicējami laikrakstā "Latvijas Vēstnesis". Līdz ar to apstrīdētajās normās minētie būvnormatīvi zaudējuši spēku ar 2000. gada 1. janvāri. Pieteikuma iesniedzējs no apstrīdētajām normām nevarējis saprast un paredzēt to, ka šie būvnormatīvi būtu saistoši pilnā apmērā un attiecināmi arī uz cita veida būvkonstrukcijām. Tiesībām zināt savas tiesības neatbilstot tas, ka SNiP nekad nav bijuši izsludināti, publicēti un stājušies spēkā.

Latvijas Republikas Satversmes (turpmāk – Satversme) 90. pants paredzot, ka personai ir jāzina, kādas tiesiskas sekas var rasties no konkrētiem juridiskiem faktiem vai rīcības, lai tā varētu izdarīt apzinātu izvēli un vajadzības gadījumā pielāgot savu rīcību. Valstij esot pienākums informēt personu par tās tiesībām un pienākumiem, nodrošinot tai saistošo tiesību aktu izsludināšanu, publicēšanu, spēkā esību un pieejamību. Tikai pēc normatīvā akta izsludināšanas valsts varot prasīt, lai tas tiek ievērots. Latvijā oficiālais izdevums esot "Latvijas Vēstnesis", un tajā publicētā informācija esot oficiālā publikācija. Tikai šāda publikācija esot publiski ticama un saistoša.

Pēc iepazīšanās ar lietas materiāliem Pieteikuma iesniedzējs papildus norāda, ka, lai gan viņš būvkonstrukciju daļas projekta paskaidrojuma rakstā atsaucies uz SNiP, no tā nevarot izdarīt secinājumu, ka tie viņam būtu bijuši pilnā apmērā pieejami. Viņš uz SNiP atsaucies tādēļ, ka apstrīdētās normas viņam tādu pienākumu noteikušas. Viņš esot izmantojis mācību literatūru, kurā bijušas atsauces uz SNiP. Tie esot pieejami internetā, taču šīs publikācijas neesot uzticamas. Tāpat arī neesot skaidrs, kura SNiP redakcija viņam būtu jāņem vērā.

Praksē neesot bijis vienprātīga viedokļa par slodžu aprēķināšanā piemērojamām normām. Latvija esot nepilnīgi ieviesusi Padomes 1988. gada 21. decembra direktīvu 89/106/EEK par dalībvalstu normatīvo un administratīvo aktu tuvināšanu attiecībā uz būvizstrādājumiem. SNiP normas neesot saderīgas ar Eiropas Savienības harmonizētajiem standartiem, jo veidojot dažādas sistēmas. Pieteikuma iesniedzējs būvzinātnes studijās ticis gatavots tieši Eiropas Savienības, nevis PSRS būvnormatīvu piemērošanai.

Pieteikuma iesniedzējam SNiP fiziski neesot bijuši pieejami nedz būvkonstrukciju daļas projektēšanas, nedz arī tiesvedības laikā. Tāpēc viņš nevarējis pienācīgi īstenot arī savas tiesības uz taisnīgu tiesu.

3. **Institūcija, kas izdevusi apstrīdēto aktu, – Ministru kabinets** – atbildes rakstā atsaucas uz to, kas secināts Augstākās tiesas 2017. gada 21. decembra spriedumā administratīvajā lietā Nr. A420305714, kurā tika izskatīts strīds par Pieteikuma iesniedzēja būvprakses sertifikāta anulēšanu, un norāda: lai arī Latvijas būvnormatīvi tika apstiprināti pakāpeniski un pāreja no padomju laika būvnormatīviem uz Latvijas būvnormatīviem notika ilgstošā periodā, sabiedrības interesēs nebija pieļaujams vakuums būvniecības nozari regulējošajās tiesībās. Praksē gan nozarē strādājošajiem, gan uzraugošajām institūcijām bijusi vienprātīga attieksme pret slodžu aprēķināšanā piemērojamām normām, turklāt arī Pieteikuma iesniedzējs neesot norādījis, ka šajā ziņā būtu valdījusi tiesiskā neskaidrība vai ka attiecīgie normatīvi viņam nav bijuši pieejami vai saprotami. Pieteikuma iesniedzēja iebildumi esot teorētiski, un viņš nenorādot, ka būvkonstrukciju daļas projektēšanas procesā nebūtu bijis skaidrības par piemērojamām tiesību normām.

Būvnormatīvu joma Latvijā pēc neatkarības atjaunošanas tiešām ilgu laiku neesot bijusi sakārtota – praksē piemēroti Padomju Sociālistisko Republiku Savienības (turpmāk arī – PSRS) normatīvi SNiP, kuri pieejami internetā krievu valodā. Taču būvkonstrukciju daļas projekta paskaidrojuma rakstā esot uzskaitīti normatīvi, saskaņā ar kuriem izstrādāta būvkonstrukciju daļa, tai skaitā arī SNiP. Tas liecinot, ka minētie noteikumi ir bijuši Pieteikuma iesniedzēja rīcībā un viņam ir pilnībā zināms to saturs. Līdz ar to Pieteikuma iesniedzējam neesot bijis šķēršļu savu profesionālo pienākumu pienācīgai veikšanai un par šādu šķērsli neesot atzīstams arī tas, ka SNiP nebija pieejami latviešu valodā.

Satversmes 90. pantā lietotais vārds "zināt" esot saprotams galvenokārt objektīvā nozīmē, proti, tiekot prezumēts, ka privātpersona ir bijusi pienācīgi informēta par savām tiesībām un pienākumiem, ja konkrētajā situācijā tā varēja

zināt un tai vajadzēja zināt par tiem. Līdz ar to apstrīdētās normas atbilstot Satversmes 90. pantam.

Ministru kabinets lūdz izbeigt tiesvedību lietā saskaņā ar Satversmes tiesas likuma 29. panta pirmās daļas 2. punktu, jo apstrīdētā norma ir zaudējusi spēku 2015. gada 1. jūnijā, kad stājās spēkā Noteikumi Nr. 248.

4. Pieaicinātā persona – Ekonomikas ministrija – norāda, ka pievienojas Ministru kabineta atbildes rakstā minētajam. Ministrija arī papildus informē, ka šobrīd nacionālās standartizācijas institūcijas mājaslapā www.lvs.lv ir publicēti būvniecības jomas standarti.

5. Pieaicinātā persona – sabiedrība ar ierobežotu atbildību "Latvijas standarts" (turpmāk arī – nacionālā standartizācijas institūcija) – norāda, ka standarti ir uz vienprātības pamata izstrādāti un oficiāli atzītas standartizācijas organizācijas apstiprināti dokumenti. Standartu lietošana esot brīvprātīga, bet par normatīvo aktu sistēmas daļu tie kļūstot tikai pēc tam, kad likumdevējs normatīvajos aktos iekļāvis atsauces uz tiem. Tādas tiekot izmantotas arī būvniecības nozarē.

Līgumi, ar kuriem nacionālā standartizācijas institūcija iestājusies starptautiskajās un Eiropas standartizācijas organizācijās, tai deleģējot tiesības izplatīt tikai Latvijas nacionālo standartu statusā adaptētos standartus, bet aizliedzot standartu tekstus izplatīt bez maksas un uzliekot pienākumu rūpēties par starptautisko standartu izdevēju autortiesību ievērošanu Latvijā. Latvijas standartu statusā reģistrēto standartu izdevēju autortiesības piederot šo standartu izdevējorganizācijām. Sadarbībā ar valsts sabiedrību ar ierobežotu atbildību "Latvijas Vēstnesis" esot izveidota saite no normatīvā akta uz nacionālās standartizācijas institūcijas vietni, un tādējādi interesenti tiekot informēti par piemērojamiem standartiem.

Nacionālās standartizācijas institūcijas rīcībā neesot bijuši PSRS publicētie normatīvtehniskie dokumenti, tai skaitā arī SNiP, un tā nevarot komentēt šo dokumentu aprites un piemērošanas kārtību.

6. Pieaicinātā persona – Valsts valodas centrs – norāda, ka atbilstoši Valsts valodas likuma 10. panta trešajai daļai normatīvajiem aktiem, kas bija spēkā līdz šā likuma spēkā stāšanās dienai, proti, 2000. gada 1. septembrim, tulkojums valsts valodā nav nepieciešams. Saskaņā ar Standartizācijas likuma 14. pantu arī šobrīd varot tikt piemēroti standarti, kas noformēti svešvalodā. Tomēr valsts valodā vajagot būt iztulkotiem obligāti izmantojamiem Latvijas nacionālajiem standartiem.

7. Pieaicinātā persona – tiesībsargs – norāda, ka apstrīdētā norma ir pārejas posma regulējums ar atsauci uz aizstājamām saistošām normām, kas bija pieņemtas un publiskotas iepriekšējā tiesiskajā sistēmā.

Satversmes 90. pantā esot nostiprināta viena no indivīdiem garantētajām cilvēktiesībām – tiesības zināt savas tiesības. Tiesību efektivitātes principa būtiska un nepieciešama sastāvdaļa esot informētība par tiesībām. Personai esot tiesības zināt jebkuras savas subjektīvās tiesības, kas var izrietēt no dažādiem avotiem, tai skaitā arī no iekšējiem normatīvajiem aktiem, ja tie skar konkrētās personas tiesības vai tiesiskās intereses.

Satversmes 90. pantā lietotais termins "zināt" esot saprotams galvenokārt objektīvā nozīmē: tiekot prezumēts, ka privātpersona ir bijusi pienācīgi informēta par savām tiesībām un pienākumiem, ja konkrētajā situācijā tā varēja zināt un tai vajadzēja zināt par tiem. Administratīvajā tiesvedībā esot pietiekama informācija par to, ka Pieteikuma iesniedzējs zināja un viņam vajadzēja zināt izmantojamos SNiP. Tomēr jēdziens "pienācīgi informēts" nozīmējot to, ka tiesību norma atbilst tiesiskuma pamatprasībai un skar īpašā situācijā esošas personas tiesības zināt savas specifiskās, no šīs tiesību normas izrietošās tiesības un pienākumus. Valsts pienākums esot ne tikai atturēties no rīcības, kas varētu radīt šķēršļus tam, lai persona iegūtu informāciju par savām tiesībām un pienākumiem, bet arī veikt darbības, kas nepieciešamas tam, lai nodrošinātu tiesību normu pieejamību. Vērtējot potenciālo personas tiesību aizskārumu, nozīme būtu jāpiešķir ne tikai tam, vai persona faktiski ir ieguvusi informāciju par tās tiesībām un pienākumiem,

bet arī tam, vai valsts ir izpildījusi savu pienākumu nodrošināt informācijas par tiesībām un pienākumiem pieejamību.

Valsts pārejas posmā līdz jaunā regulējuma izstrādei neesot rīkojusies atbildīgi, jo neesot nodrošinājusi SNiP tulkošanu un brīvu pieejamību būvniecības speciālistiem. Valstij esot jāatzīst sava līdzatbildība par ierobežotas pieejamības SNiP pareizu piemērošanu un pašas bezdarbību, proti, kavēšanos ar jaunā regulējuma izstrādi. Valsts nesamērīgi ilgi pieļāvusi vairs neeksistējoša valstiska veidojuma akceptēta regulējuma piemērošanu. Iespējams, ka potenciāli aizskartā speciālistu grupa (būvinženieri) nav savlaicīgāk vērsusies pie likumdevēja, izpildvaras un Satversmes tiesā tāpēc, ka ilgstoši paļāvusies uz solījumu, kas ietverts pārejas regulējumā, kuram nebija noteikts gala termiņš.

Saskaņā ar Satversmes 4. panta pirmo teikumu saistošo dokumentu publicētajām versijām jābūt latviešu valodā. Līdzīga prasība būtu attiecināma uz normatīvajiem aktiem, kas periodā, kamēr notiek pāreja no vienas tiesību sistēmas uz citu, joprojām ir saistoši, bet pieejami tikai svešvalodā. Valstij būtu dodams noteikts termiņš, lai tā nodrošinātu tulkojumu valsts valodā, tomēr arī šim termiņam vajadzētu būt saprātīgam.

Tātad, nenodrošinot apstrīdētajās normās minēto SNiP brīvu publiskošanu valsts valodā, valsts neesot ievērojusi Satversmes 1., 4. un 90. pantu. Tomēr tiesiskā regulējuma trūkumi neesot atbrīvojuši būvniecības speciālistus no apstrīdētajās normās minēto SNiP standartu ievērošanas.

8. Pieaicinātā persona – Latvijas Universitātes Juridiskās fakultātes docents *Dr. iur.* Jānis Pleps – norāda, ka Satversmes 90. pants prasa, lai piemērojamās tiesību normas būtu publiski pieejamas, kā arī pietiekami paredzamas, skaidras (saprotamas) un stabilas (nemainīgas). Šis pants formulējot kvalitātes prasības attiecībā uz Latvijas tiesiskajā sistēmā piemērojamām tiesību normām. Ja kāda tiesību norma šīm prasībām neatbilst, to nevarot uzskatīt par noteiktu ar pienācīgā kārtībā pieņemtu likumu.

Pēc Latvijas neatkarības atjaunošanas uz valsts nepārtrauktības pamata bijis svarīgi pēc iespējas ātrāk atjaunot Satversmei atbilstošu un Rietumu tiesību lokam

piederīgu tiesisko sistēmu. Tiesiskās sistēmas transformācijas procesā likumdevējs izšķīries par padomju okupācijas režīma normatīvā regulējuma pagaidu piemērošanu, ciktāl šis regulējums nebija pretrunā ar Satversmes pamatprincipiem. Lietas faktiskie apstākļi apstiprinot to, ka padomju okupācijas režīma normatīvā regulējuma piemērošana netika izbeigta ar likumu "Par Latvijas PSR normatīvo aktu piemērošanas izbeigšanu".

Esot kritiski vērtējama likumdevēja kavēšanās izslēgt padomju okupācijas režīma normatīvā regulējuma piemērošanu Latvijas tiesiskajā sistēmā, taču vēl daudz bīstamāka par atsevišķu novecojušu normu piemērošanu esot sociālistisko "tiesību" izpratnes un juridisko tradīciju saglabāšanās. Tomēr nevarot pieļaut to, ka jautājumi vispār paliek neregulēti tikmēr, kamēr likumdevējs nav pieņēmis jaunas tiesību normas. Augstākā tiesa esot sniegusi attiecīgā jautājuma precīzu vērtējumu Pieteikuma iesniedzēja gadījumā.

Vērtējot padomju okupācijas režīma normatīvo regulējumu, kas nav pieejams latviešu valodā, esot jāņem vērā tiesiskās sistēmas transformācijas konteksts; šis regulējums esot tikai pagaidu risinājums. Normas svešvalodās tiešām varot radīt dažādus sarežģījumus, bet tiesību piemērotājs nevarot atteikties piemērot šādu normu, jo citādi rastos normatīvā regulējuma "tukšums" un tas nebūtu pieļaujami. Aplūkojamie jautājumi likumdevējam un attiecīgās nozares profesionāļiem bijuši zināmi jau sen. Tātad varot secināt: jo ilgāk persona savu tiesību aizskārumu pacieš, jo mazāk tā ir ieinteresēta savu tiesību aizsargāšanā.

9. Pieaicinātā persona – ***Mg. iur.* Jānis Priekulis** – norāda, ka pēc Latvijas neatkarības atjaunošanas PSRS normatīvo aktu piemērošana bija pagaidu risinājums, kas izmantojams līdz brīdim, kad tiek pieņemti vai atjaunoti Latvijas normatīvie akti. Līdzīga situācija bijusi arī pēc 1918. gada 18. novembra, kad Latvija pasludināja savu neatkarību, bet turpināja piemērot bijušās Krievijas impērijas likumus.

Likums "Par Latvijas PSR normatīvo aktu piemērošanas izbeigšanu" paredzot, ka Latvijas PSR Ministru padomes lēmumi, ministriju pavēles, instrukcijas un citi valsts pārvaldes institūciju akti ar normatīvu raksturu zaudē

spēku Ministru kabineta noteiktajā kārtībā. Atbilstoši Noteikumu Nr. 120 2. punktam ar 2000. gada 1. janvāri neesot piemērojami Latvijas PSR valsts pārvaldes izdotie normatīva rakstura akti, taču apstrīdētās normas paredzējušas, ka attiecīgie SNiP ir piemērojami līdz Latvijas būvnormatīvu apstiprināšanai. Šāds formulējums par normas spēka zaudēšanu varot radīt neskaidrības, jo, lai varētu secināt, ka iepriekšējais regulējums tiek aizstāts ar jaunu regulējumu, nākoties salīdzināt jauno un vecāko tiesību normu saturu.

Satversmes 90. pants paredzot personas subjektīvās tiesības tikt informētai par tās tiesībām un pienākumiem. Lai garantētu šīs tiesības un nodrošinātu arī likuma virsvadību, esot jānodrošina piemērojamo ārējo normatīvo aktu publiska pieejamība. Apstrīdētajās normās esot norāde uz SNiP, un tas nozīmējot, ka arī šiem priekšrakstiem ir jāatbilst Satversmes 90. pantam, jābūt publiski pieejamiem, skaidriem un saprotamiem.

No sociālās realitātes un Satversmes 4. panta izrietot tas, ka valstij bija jānodrošina SNiP publiska pieejamība latviešu valodā. Turklāt šobrīd Latvijas būvnormatīvi saturot ārējas norādes uz Latvijas standartiem, kas pieejami tikai par maksu. Taču to iedarbība esot līdzīga ārēju normatīvo aktu iedarbībai, tāpēc arī uz tiem būtu attiecināms Satversmes 90. pants.

Satversmes tiesa secināja:

10. Ministru kabinets atbildes rakstā lūdzis Satversmes tiesu izbeigt tiesvedību izskatāmajā lietā, jo apstrīdētās normas ir zaudējušas spēku 2015. gada 1. jūnijā.

Ja lietā ir izteikti argumenti, kas varētu būt par pamatu tiesvedības izbeigšanai, tie jāizvērtē visupirms (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2016. gada 27. jūnija sprieduma lietā Nr. 2015-22-01 12. punktu*). Satversmes tiesas likuma 29. panta pirmās daļas 2. punkts noteic, ka tiesvedību lietā var izbeigt līdz sprieduma pasludināšanai, ja apstrīdētā tiesību norma ir zaudējusi spēku. Šis likuma punkts ir vērsts uz to, lai nodrošinātu Satversmes tiesas procesa ekonomiju un tiesai nebūtu jātaisa spriedums lietās, kurās strīds vairs nepastāv (*sk., piemēram,*

Satversmes tiesas 2008. gada 12. februāra sprieduma lietā Nr. 2007-15-01 4. punktu). Tomēr likums paredz iespēju izbeigt tiesvedību, bet ne pienākumu to darīt. Lietā apstrīdētās normas spēka zaudēšana pati par sevi ne vienmēr ir pamats tiesvedības izbeigšanai (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2011. gada 29. marta lēmuma par tiesvedības izbeigšanu lietā Nr. 2010-68-01 8. punktu*). Tāpēc Satversmes tiesai ir jāvērtē, vai tomēr nav kādi apsvērumi, kas liecina par nepieciešamību turpināt tiesvedību lietā (*sk. Satversmes tiesas 2011. gada 11. janvāra sprieduma lietā Nr. 2010-40-03 6. punktu*).

11. Noskaidrojot, vai nepastāv apstākļi, kas prasa tiesvedību turpināt, jāņem vērā, ka konstitucionālo sūdzību persona iesniedz, lai aizstāvētu savas Satversmē noteiktās pamattiesības. Tādēļ, apsverot jautājumu par tiesvedības izbeigšanu lietā, Satversmes tiesai visupirms jāņem vērā nepieciešamība aizsargāt personām Satversmē noteiktās pamattiesības (*sk. Satversmes tiesas 2008. gada 12. februāra sprieduma lietā Nr. 2007-15-01 4. punktu*). Par nepieciešamību turpināt tiesvedību lietā var liecināt, piemēram, tas, ka konstitucionālās sūdzības iesniedzējs ir lūdzis atzīt apstrīdēto normu par spēkā neesošu no kāda brīža pagātnē (*sk. Satversmes tiesas 2016. gada 18. aprīļa lēmuma par tiesvedības izbeigšanu lietā Nr. 2015-15-01 7. punktu un 2018. gada 23. maija lēmuma par tiesvedības izbeigšanu lietā Nr. 2017-20-0103 14.2. punktu*).

Izskatāmā lieta ir ierosināta pēc konstitucionālās sūdzības. Pieteikuma iesniedzējs ir lūdzis Satversmes tiesu atzīt apstrīdētās normas par spēkā neesošām attiecībā uz viņu no šo normu pieņemšanas brīža. Tādēļ tas apstāklis, ka apstrīdētās normas ir zaudējušas spēku, pats par sevi izskatāmajā lietā nevar būt pamats tiesvedības izbeigšanai atbilstoši Satversmes tiesas likuma 29. panta pirmās daļas 2. punktam.

12. Tā kā tiesvedības turpināšana lietā varētu būt nepieciešama, lai nodrošinātu personas, iespējams, aizskarto pamattiesību aizsardzību, visupirms nepieciešams identificēt Pieteikuma iesniedzēja pamattiesību aizskārumu un tā rašanās brīdi.

Šos jautājumus jau ir vērtējusi kolēģija, lemjot par lietas ierosināšanu, jo saskaņā ar Satversmes tiesas likuma 20. panta piekto daļu kolēģija, izskatot pieteikumu, ir tiesīga atteikties ierosināt lietu, ja tas neatbilst šā likuma 18. vai 19.–19.[3] panta prasībām. Tomēr šajā vērtējumā kolēģija ir ierobežota tās rīcībā esošo materiālu ziņā. Satversmes tiesa, izskatot lietu, atkārtoti vērtē personas tiesību aizskārumu un tā rašanās brīdi, ņemot vērā lietas sagatavošanas stadijā savāktos materiālus (*sal.: Satversmes tiesas 2016. gada 23. novembra lēmuma par tiesvedības izbeigšanu lietā Nr. 2016-02-01 8. punktu*).

12.1. Pieteikuma iesniedzējs norāda, ka apstrīdētās normas aizskar viņam Satversmes 90. pantā noteiktās pamattiesības.

Satversmes 90. pants noteic: "Ikvienam ir tiesības zināt savas tiesības." Šī Satversmes norma iekļaujas tiesību virsvadības principā, atbilstoši kuram personu tiesības un pienākumus var noteikt tikai vispārsaistošas tiesību normas. Satversmes tiesa jau iepriekš ir atzinusi, ka Satversmes 90. pants ietver valsts pienākumu radīt mehānismu, kas nodrošina personu informētību par tiesisko regulējumu un tā saturu. Savukārt personai ir subjektīvās publiskās tiesības tikt pienācīgi informētai par tās tiesībām un arī pienākumiem (*sal. sk. Satversmes tiesas 2006. gada 20. decembra sprieduma lietā Nr. 2006-12-01 16. punktu, 2012. gada 1. novembra sprieduma lietā Nr. 2012-06-01 7.2. punktu un 2019. gada 21. februāra sprieduma lietā Nr. 2018-10-0103 13.1. punktu*).

Satversmes 90. pantā citstarp ietverti tiesību normu kvalitātes kritēriji, atbilstoši kuriem ikvienai tiesību normai jābūt pieejamai, kā arī pietiekami skaidrai un paredzamai (*sal. sk., piemēram, Satversmes tiesas 2006. gada 20. decembra sprieduma lietā Nr. 2006-12-01 16. punktu, 2011. gada 30. marta sprieduma lietā Nr. 2010-60-01 15.2. punktu un 2019. gada 21. februāra sprieduma lietā Nr. 2018-10-0103 13.1. punktu*). Valstij ir pienākums ne vien pieņemt normatīvos aktus, kas regulē personu uzvedību visdažādākajās tiesiskajās attiecībās, bet arī radīt mehānismu, kas nodrošina personu informētību par tiesiskā regulējuma izmaiņām un saturu (*sk. Satversmes tiesas 2006. gada 20. decembra sprieduma lietā Nr. 2006-12-01 16. punktu*).

Noskaidrojot Satversmē noteikto pamattiesību saturu, jāņem vērā Latvijas starptautiskās saistības cilvēktiesību jomā. Valsts pienākums pildīt starptautiskās saistības cilvēktiesību jomā citstarp ir ietverts Satversmes 89. pantā, kas noteic, ka valsts atzīst un aizsargā cilvēka pamattiesības saskaņā ar Satversmi, likumiem un Latvijai saistošiem starptautiskajiem līgumiem. Konstitucionālā likumdevēja mērķis ir bijis panākt Satversmē ietverto cilvēktiesību normu harmoniju ar starptautiskajām cilvēktiesību normām (*sk. Satversmes tiesas 2018. gada 15. marta sprieduma lietā Nr. 2017-16-01 9.1. punktu*).

Izskatāmajā lietā Satversmes 90. pants ir konkretizējams kopsakarā ar Eiropas Cilvēktiesību tiesas judikatūru, kurā vērtēta tiesību normas pieejamība un skaidrība.

Eiropas Cilvēktiesību tiesa ir atzinusi, ka tiesību normām jābūt adekvāti pieejamām, proti, personām jābūt saņēmušām adekvātas norādes par konkrētajā gadījumā piemērojamiem tiesiskajiem noteikumiem (*sk. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2017. gada 10. janvāra sprieduma lietā "Osmanoğlu and Kocabaş v. Switzerland", pieteikums Nr. 29086/12, 51. punktu*). Tiesību normas pieejamība ir citstarp atkarīga no attiecīgā normatīvā akta, nozares, pie kuras tas pieder, kā arī no tā regulēto subjektu daudzuma un statusa (*sal.: Eiropas Cilvēktiesību tiesas 1990. gada 28. marta sprieduma lietā "Groppera radio AG and others v. Switzerland", pieteikums Nr. 10890/84, 68. punktu un 2017. gada 19. oktobra sprieduma lietā "Lebois v. Bulgaria", pieteikums Nr. 67482/14, 66.–67. punktu*).

12.2. Pieteikuma iesniedzējs norāda, ka viņa būvprakses sertifikāts ēku konstrukciju projektēšanā tika anulēts, pamatojoties citstarp uz to, ka viņš neesot ievērojis apstrīdētās normas. No apstrīdētajām normām viņam esot izrietējis pienākums, izstrādājot būvkonstrukciju daļas projektu, ievērot SNiP prasības, taču minētās normas neesot pietiekami pieejamas un skaidras. Līdz ar to esot aizskartas Pieteikuma iesniedzēja tiesības, kas noteiktas Satversmes 90. pantā. Pieteikuma iesniedzējs konstitucionālajā sūdzībā kā savu pamattiesību aizskāruma brīdi uzskata brīdi, kad apstrīdētās normas tika piemērotas administratīvajā procesā par viņa būvprakses sertifikāta anulēšanu.

Gadījums, kad tiesību norma tiek piemērota, ir tikai viens no gadījumiem, kuros tiesību norma var aizskart personas pamattiesības Satversmes tiesas likuma 19.[2] panta izpratnē. Šā panta otrā daļa paredz iespēju iesniegt konstitucionālo sūdzību ne vien gadījumos, kad ir izmantotas visas iespējas aizstāvēt minētās tiesības ar vispārējiem tiesību aizsardzības līdzekļiem (parasti tiesību normu piemērošanas akta izdošanas gadījumā), bet arī gadījumos, kad tādi nepastāv. Satversmes tiesas likums prasa, lai apstrīdētais akts (norma) aizskartu pieteikuma iesniedzēja pamattiesības, taču neprasa, lai tas visos gadījumos būtu noticis, piemērojot šo aktu (normu) pieteikuma iesniedzējam (*sk. Satversmes tiesas 2002. gada 22. februāra sprieduma lietā Nr. 2001-06-03 secinājumu daļas 2.4. punktu*).

Pieteikuma iesniedzējs savus iebildumus pret apstrīdēto normu atbilstību Satversmes 90. pantam saista galvenokārt ar to, ka viņam neesot bijuši pieejami apstrīdētajās normās minētie SNiP. Savā viedoklī par lietas materiāliem Pieteikuma iesniedzējs apliecina: 2010. gada 7. jūnijā viņš paskaidrojuma rakstā pie būvkonstrukciju daļas projekta norādījis, ka projekts ir izstrādāts saskaņā ar SNiP, jo to esot imperatīvi noteikušas apstrīdētās normas. Šo atsauci viņš esot paskaidrojuma rakstā iekļāvis tāpēc, lai nepārkāptu normatīvos aktus.

Satversmes tiesa konstatē, ka Pieteikuma iesniedzējam, projektējot būvkonstrukciju daļu, bija jārīkojas atbilstoši apstrīdētajām normām. No lietas materiāliem un Pieteikuma iesniedzēja paskaidrojumiem arī izriet, ka viņš minētajā brīdī ir apzinājies savu pienākumu īstenot gan apstrīdētās normas, gan arī SNiP, uz kuriem šīs normas atsaucās. Tomēr Pieteikuma iesniedzējs uzskatījis, ka nevarot noskaidrot savu, proti, būvniecības speciālista pienākumu saturu, jo viņam neesot bijušas pieejamas apstrīdētās normas, no kurām izrietot imperatīvs pienākums.

Profesionāla darbība noteiktās nozarēs var būt saistīta ar paaugstinātu citu cilvēku drošības risku, tāpēc ir īpaši svarīgi, lai tajās nodarbinātie speciālisti pēc iespējas pilnīgāk pārzinātu savu pienākumu saturu un izturētos pret tiem ar atbilstošu rūpību. Par šādu jomu uzskatāma arī būvniecība. Apstrīdēto normu mērķis ir panākt drošības prasību ievērošanu citstarp būvju projektēšanas procesā.

No apstrīdētajām normām izrietošo profesionālo pienākumu satura nezināšana un šo normu neievērošana var radīt nelabvēlīgas sekas, kuras var izpausties arī kā būtisks citu cilvēku dzīvības un veselības apdraudējums. Tādēļ personai, kurai sava profesionālā darbība jāveic atbilstoši apstrīdētajām normām, ir jārīkojas savlaicīgi, ja tā konstatē, ka šīs normas tai nav pieejamas.

Ja valsts ar apstrīdētajām normām ir uzlikusi personai imperatīvus pienākumus, tad personai Satversmes 90. pantā ietverto tiesību aizskārums šo normu pieejamības aspektā rodas tajā brīdī, kad tai jāizpilda apstrīdētajās normās noteiktie pienākumi.

12.3. Pieteikuma iesniedzējs uzskatījis, ka no apstrīdētajām normām izrietošo juridisko pienākumu saturs viņam nav pieejams. Tā kā Pieteikuma iesniedzējam nebija pieejami vispārējie tiesību aizsardzības līdzekļi, ar kuriem viņš varētu novērst savu Satversmes 90. pantā paredzēto pamattiesību aizskārumu apstrīdēto normu pieejamības aspektā, viņam atbilstoši Satversmes tiesas likuma 19.^{2} panta ceturtajai daļai bija tiesības vērsties Satversmes tiesā sešu mēnešu laikā no savu pamattiesību aizskāruma brīža. Tas nozīmē, ka Pieteikuma iesniedzējam bija tiesības iesniegt konstitucionālo sūdzību sešu mēnešu laikā no brīža, kad viņš apzinājās, ka būvkonstrukciju daļas projektēšanas laikā viņam ir obligāts pienākums īstenot normas, kuras viņam neesot bijušas pieejamas.

Satversmes tiesa norāda, ka procesuālo termiņu konstitucionālās sūdzības iesniegšanai pamato vairāki apsvērumi. Citstarp šādu termiņu nepieciešams noteikt tādēļ, lai ātri un saprātīgā laikā būtu iespējams reaģēt uz tiesību pārkāpumiem un tiktu nodrošināta tiesiskā kārtība valstī. Termiņa ierobežojums aizsargā no situācijas novilcināšanas un tās radītajām kaitīgajām sekām. Turklāt – jo ilgāk persona pacieš savu tiesību aizskārumu, jo mazāk tā ir ieinteresēta savu pamattiesību aizsargāšanā (*sal.: Satversmes tiesas 2002. gada 26. novembra sprieduma lietā Nr. 2002-09-01 secinājumu daļas 1. punktu*). Ikviena tiesību norma var ilgstoši skart personas tiesības, tomēr tas nenozīmē, ka noilgums pieteikuma iesniegšanai neiestātos nekad. No personas tiek gaidīts, ka tā aktīvi aizsargās savas tiesības, apstrīdot tiesību normas konstitucionalitāti uzreiz pēc aizskāruma rašanās, nevis pēc vairākus gadus ilgušas bezdarbības (*sal.:*

Satversmes tiesas 2013. gada 27. jūnija sprieduma lietā Nr. 2012-22-0103 12.2. punktu).

Satversmes tiesa secina, ka Pieteikuma iesniedzējs būvkonstrukciju daļas projektu, kurā viņam bija pienākums īstenot apstrīdētās normas, bija izstrādājis līdz 2010. gada 7. jūnijam – to apliecina Pieteikuma iesniedzēja sagatavotais būvkonstrukciju daļas projekta paskaidrojuma raksts (*sk. būvkonstrukciju daļas tehniskā projekta paskaidrojuma raksta kopiju administratīvās lietas Nr. A420305714 materiālu 1. sēj. 118. lp.*). Taču Satversmes tiesā viņš vērsās 2018. gada 21. jūnijā.

Tātad Pieteikuma iesniedzējs nav ievērojis Satversmes tiesas likuma 19.^{2} panta ceturtajā daļā noteikto konstitucionālās sūdzības iesniegšanas termiņu. Līdz ar to tiesvedība izskatāmajā lietā ir izbeidzama.

Ņemot vērā minēto un pamatojoties uz Satversmes tiesas likuma 29. panta pirmās daļas 3. punktu,

Satversmes tiesa nolēma:

izbeigt tiesvedību lietā Nr. 2018-13-03 "Par Ministru kabineta 1998. gada 21. aprīļa noteikumu Nr. 139 "Noteikumi par Latvijas būvnormatīvu LBN 205-97 "Mūra un stiegrota mūra konstrukciju projektēšanas normas"" 4. un 5. punkta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 90. pantam".

Lēmums nav pārsūdzams.

Tiesas sēdes priekšsēdētāja I. Ziemele